

PERSEFONA, o.s.

- **Komplexní služby obětem**
 - domácího násilí
 - sexuálního zneužívání
 - znásilnění
- **Vzdělávání laické i odborné veřejnosti**
- **Analytická a publikační činnost**

Tel.: 737 834 345

545 245 996

E-mail: domacinasili@persefona.cz

Psychologie pachatele

Mgr. Jitka Čechová

Co už víte?

Jaký je pachatel domácího násilí?

- nebezpečnost
- forma pomoci

Kde jsou hranice nenásilného vztahu?

Otevřený vztah	Problémový vztah	Násilný vztah
Respekt k soukromí partnera	Nerespektování soukromí partnera	Záměrné ničení a zakazování soukromí
Realistická očekávání od vztahu	Nerealistická očekávání od vztahu	Nesmyslná, nesplnitelná očekávání od vztahu s následným trestem
Otevřená komunikace	Problémová komunikace	Nemožnost komunikace
Bezpečný prostor pro sdělování pozitivních a negativních pocitů	Zúžený prostor pro sdělování pozitivních a negativních pocitů	Nebezpečný, ohrožující prostor pro sdělování negativních pocitů
Flexibilita rolí	Částečná rigidita rolí	Absolutní rigidita rolí s tresty za porušení vyžadované role
Otevřené partnerství (vlastní přátelé, zájmy...)	Podmíněně otevřené partnerství (podmiňování volnosti partnera)	Partnerství v dusivém sevření (dodržování pokynů partnera)
Rovnost partnerů	Občasná nerovnost partnerů	Absolutní nerovnost partnerů
Autentičnost (mohu zůstat/ být sám sebou)	Dobrovolná a selektivní neautentičnost (občas nemohu zůstat být sám sebou, protože se bojím odmítnutí nebo opuštění partnerem)	Vynucená neautentičnost (nesmím být/ zůstat sám sebou, protože si to partner nepřeje a následoval by akt násilí)
Vzájemná důvěra	Občasná nedůvěra	Úplná ztráta důvěry

Chování pachatelů domácího násilí

- **Fyzické násilí** – hrozby (použití nože, zbraně, zabitím); akce (bití, tahání, kopání, házení...); fyzická zranění – smrt
- **Sexuální násilí** – sex jako povinnost, užívání násilí při sexu, zneužívání dětí, kontrola jejího těla a intimního prostoru...
- **Psychické násilí** – urážení (vtipy, ponižování, hrubé nadávky, označování za blázna); hrozby (zničení majetku, odebrání dětí, ublížení rodině, přátelům, sebevražda); izolace (od rodiny, užívání auta, telefonu..); obviňování za násilí na ní na dětech; ponižování; pomlouvání, zastrašování (pohledy, výhružkami, činy, gesty, křikem, ničením věcí, kontrolou osobních věcí..), snaží se vsugerovat, že jste blázen
- **Ekonomické násilí** – znemožňování přístupu k penězům, omezování ve volbě zaměstnání a vstupu do něj, ...
- **Pronásledování**

Chování pachatelů domácího násilí

Násilí v případech DN

- není čistě afektivní
- je záměrné

Pozn. Ve výzkumu (pozn. nebyl zaměřen na domácí násilí) autor Sutterlityho rozeznává situaci násilného chování v níž jde o slast z ovládnutí a týrání druhého a to v čisté podobě bez zájmu dosáhnout něčeho dalšího. Negativní sebeobraz se alespoň na chvíli změnil v pozitivní, vybavený silou, mocí a převahou. Jde o obrácení původní situace pachatel-oběť, o pocit triumfu. Poněvadž však vynucené uznání nemá tu pravou hodnotu, je násilí neustále opakováno či stupňováno. (Poněšický 2005)

Nelze uspokojivě vysvětlit:

- situačními faktory ani užíváním alkoholu
- chováním oběti

Násilné chování pachatelů je dáno **především** jejich osobností a jeho cílem je týrání partnera.

Samozřejmě je třeba o agresorovi uvažovat v kontextu (viz. též multifaktorové teorie).

Povahové charakteristiky násilníků

- Egocentrismus, proradnost, absence pocitů viny a studu, impulsivnost, schopnost manipulovat druhým, žárlivost
- Snížená frustrační tolerance, poruchy seberegulace v zátěži, nadměrné vnitřní napětí-impulzivita, nedostatečná inhibice agresivních impulsů, mají sníženou schopnost vytváření pozitivních emocionálních vazeb
- Schází jim: smysl pro realitu, empatie, soucit, altruismus, tolerance, inhibice vůči agresi..
- Klinicky: anomální až psychotické osobnosti s rysy impulsivity, deprese, těžké mentální poruchy, narcistická a hraniční osobnost, pasivně-agresivní chování

Strategie chování pachatele DN

Oběť utvrzují v její neschopnosti a bezcennosti pro okolí, vytváří závislý a mocensky nevyrovnaný vztah, na základě toho zvyšují svůj pocit hodnoty a významu. V tomto smyslu jsou na oběti sami závislí. Jejich identita je svázaná s partnerem.

S tím souvisí i extrémní nárůst nebezpečí v době odchodu oběti od pachatele!!!

Obraz chování pachatele domácího násilí (shrnutí)

Jsou rozeznány určité charakteristické rysy pachatelů domácího násilí.

- **Dr. Jekyll a Dr. Hyde – jejich nevypočitatelné střídání → cyklus domácího násilí.**
- **Dvojitá tvář – veřejná a soukromá.**
- **Pachatelé DN mívají nízkou sebeúctu a bývají extrémně žárliví**
- **Výrazně vyjadřují emoce – zvláště vztek.**
- **Mají nerealistické očekávání od partnera a rigidní pohled na role partnerů.**
- **Vyznačují se selektivně tyranizujícím chováním, které poukazuje na existenci kontrolních mechanismů.**
- **Věří, že násilné reakce vedou efektivněji k dosažení cíle.**
- **Popírají a minimalizují svoji zodpovědnost za násilí, obviňují oběť.**
- **Je u nich typická snaha kontrolovat, vychovávat, omezovat.**
- **Spouštěčem násilného chování může být závislost na drogách a alkoholu, ale alkohol nebo drogy nejsou vinny, pouze probouzejí něco, co v pachateli již je.**
- **Nezřídka vystupují racionálně a přesvědčivě. S úřady komunikují velmi obratně.**

Výstražné signály potencionálního násilného chování

- Snaží se neustále vědět kde jste
- Nepřijímá zodpovědnost za své chování, viní ostatní
- Přehnaně žárlí, chová se majetnicky, dává najevo nelibost, když trávíte čas s někým jiným (rodina, přátelé..)
- Kritizuje váš vzhled, ponižuje vás
- Jeho slova odporují jeho chování
- Vyrůstal v násilném či zastrašujícím prostředí
- Už se u něj projevilo zneužívateľské chování – byl agresivní vůči někomu jinému / porušil zákon
- Má stereotypní názory na role mužů a žen
- Je nepředvídatelně prudký
- Zdá se nerealisticky dobrý
- Na veřejnosti jedná jinak než v soukromí
- Zastrašuje vás, vyhrožuje vám (zabitím, sebevraždou...)
- Svůj hněv vyjadřuje fyzicky (na dětech, zvířatech, věcech)
- Vlastní zbraň
- Je pomsty chtivý
- ...

Typologie pachatelů domácího násilí

Typologie dle **L.W.Shermana**:

- sociálně problémoví
- násilníci dvojí tváře (sebeobraz x naplňování tohoto obrazu)

Typologie dle závažnosti a obecnosti násilí, charakteristiky osobnosti a psychopatologie pachatele, autoři

Holtzworth-Munroe a Stuart:

- pachatel, který se dopouští násilí pouze v rodině: nízká úroveň násilí, především na partnerce, sklíčenost ale ne jiné psychické potíže (porucha osobnosti); 50% případů
- pachatel dysforický/hraniční osobnost: násilí obvykle není směřováno mimo vztah, osobnostní problémy (hraniční a schizoidní), nestabilní, problémy s drogami a alkoholem; kontroverzní vztah k rolím, 25% případů
- všeobecně násilný/antisociální pachatel domácího násilí: agresivní a kriminální chování i mimo domov, alkohol a drogy, antisociální porucha osobnosti, názory omlouvající násilí 25% případů

Typologie pachatelů domácího násilí

Typologie dle **Hambergera**:

- antisociální → osobnostní, generalizované násilí
- pasivně agresivní / závislý / neurotický → situační
- nepatologický → zafixované strategie

Typologie **American Psychological Association** (APA):

- Typický násilník – tradiční stereotypy týkající se rolí, konfliktní, afektovaný, násilí v cyklech, manipulativní, lživý, popírající násilí a zlehčující situaci, 50%
- Násilník s duševní poruchou – deprese, obsedantně-kompluzivní poruchy, schyzofrenie
- Kriminální typ – antisociální p.o., dětství, nevhodní na psychoterapii mimo vězení, 15-20%

Příčiny násilného chování I

Příčiny násilného chování v kontextu multifaktorové teorie...

Proč páchají násilí?

- získání kontroly a síly (motivováno kulturně, osobnostně..)
- emocionální plochost (utilitaristický pohled na ostatní)
- stres
- slabé sociální dovednosti

Šmolka uvádí 3 zdroje agresivního chování násilníka:

- trvalé osobnostní založení
- drobná mozková poškození
- dyadické reakce

Příčiny násilného chování II

Mezigenerační přenos...

Hlavní psychologické koncepty:

- sociálně-kognitivní koncept popisuje proces učení agresivnímu chování na základě principu posilování, úspěchu a nápodoby
- psychodynamické koncepty vychází z osobnostní struktury - vztahového vzorce chování: vytváří se v blízkých vztazích, zaručuje jistotu, možnost předvídat a v situaci se orientovat, mít kontrolu; identifikace s agresorem jako způsob „vyrovnání“ se s vlastní zkušeností s násilím
- Psycho-patologie

Příčiny násilného chování III

Zdroje narušení vztahovosti:

- raná dětská zkušenost bezcitného vztahu
- výchova k tvrdosti, odvaze, nepocitování bolesti
- frustrace
- trauma

Jedním z možných zdrojů násilného jednání je deformovaná vztahovost. Ta může souviset s potlačením spolucítění, což umožňuje násilné chování. Pachatelé domácího násilí jsou často popisováni jako ne-empatičtí, mají úzkostně-vyhýbavý attachment.

V násilném jednání je přítomný deficit v mechanismech regulujících agresi – tj. získané/vrozené defekty na úrovni činnosti CNS, nenaučení sebeovládnutí-empatie, nedostatečné potlačení antisociálních impulsů...

AGRESIVITA

- zdroj životní energie
- tendence k hrozbě nebo útočnému jednání
- reaktivní připravenost, která je člověku vlastní,
- slouží k adaptaci, udržení života

- konstruktivní x destruktivní
- vrozená (vnitřní napětí) x reaktivní (frustrace) x smíšená
- aktuální reaktivní agrese x útočná agrese

- agrese jako reakce na nenaplnění potřeb, jako projev potlačovaných emocí, jako nápodoba

- Freud, Fromm, Bandura a další...

AGRESIVITA X NÁSILÍ

Zdroj životní energie a vývoje, jako afektivní motivace prosazení se a osamostatnění.

X

Vztahové chování, které narušuje fyzickou a psychickou integritu druhého člověka.

Výzkum psychologie pachatele

Zahraniční zdroje..

V ČR:

- realizace výzkumného úkolu „Péče o násilné jedince v rodině“
- dílčí konference na téma terapie pachatelů DN
- žádný reprezentativní výzkum

Terapie pachatelů domácího násilí - ČR

Aby se účinně řešila problematika domácího násilí, je nutné pracovat nejen s oběťmi, ale i s pachateli. Také se zaměřit na prevenci.

V České republice neexistuje program pro pachatele domácího násilí podobný těm, jaké jsou realizovány v zahraničí.

Pokud se někdo věnuje pachatelům domácího násilí, pak se jedná o ojedinělé pokusy, vycházející z individuální psychoterapeutické praxe.

V současné době, se hledají cesty, jak v našem právním systému umožnit existenci těchto programů. Jedná se o kompetence ministerstva spravedlnosti a zdravotnictví.

Terapie pachatelů domácího násilí - zahraničí

„Trénink“ pro pachatele je zpravidla založen na

- kognitivně-behaviorální terapii a
- psychodynamickém přístupu
- genderové analýzy

Skládá se z individuálních a skupinových sezení.

V práci s násilnými muži se zaměřují na tyto čtyři oblasti zájmu:

- budování zodpovědnosti za násilné jednání
- řízení vzteku
- socializace muže
- trénink sociálních dovedností

Programy pro pachatele...

Jsou kontroverzní ve smyslu:

- Nedostatku přesvědčivých důkazů o jejich úspěchu
- Strachu, že zklamou a vystaví ženy a děti většímu nebezpečí
- Programy mohou rozmělnit reakci trestní justice
- Programy soupeří o finanční zdroje se službami, které jsou poskytovány těm, kteří násilí přežili

literatura k přednášce

Psychologie pachatele

- Čírtková, L. (2004) Forezní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk
- Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová, M. (2002) Domácí násilí. Přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích. BKB, s. 88-99 (ve studijních materiálech v ISu)
- Bentovim, A. (1998) Týrání a sexuální zneužívání v rodinách. Praha: Brada Publishing
- **Hirigoyen, M. F. (2002) Psychické násilí v rodině a v zaměstnání. Praha: Academia**
- Kastová, V. (2003) Nebudte obětí. Brno: Era (inspirace)
- Liga lidských práv (2005) Bezpečné soužití – terapie pachatelů domácího násilí. CD-sborník. Brno: LLP (ve studijních materiálech v ISu)
- **Poněšický, J. (2005) Agrese, násilí a psychologie moci. Praha: Triton**
- **Voňková, J., Huňková, M. (2004) Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha: proFem, s. 58-68** (ve studijních materiálech v ISu)
- Dutton, D. (2007) The abusive personality (second edition). New York, London: The Guilford Press (není běžně dostupná v ČR)

Děkuji vám za pozornost

